

Nurullah G3rger

**TÜRKİYE'DE DEVLET BAŞKANLIĞI
MAKAMININ GELİŐİMİ HAKKINDA
BİR ÇALIŐMA, 1961-2017**

onikilevha
TÜRK İÇİŐİŐLERİ VE DİŐER İŐLERİNİN İŐİŐÜ

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	XV
ŞEKİLLER LİSTESİ	XVII
KISALTMALAR.....	XIX

BİRİNCİ BÖLÜM BAŞLANGIÇ

A. Başlangıç	21
1. Cumhurbaşkanının yetkilerinin sınırlandırılması	31
2. Cumhurbaşkanlığı makamının denetlemesi.....	35
3. Seçimlerin iyileştirilmesi	36
4. Kitabın amacı ve yapısı.....	37
B. Türkiye Anayasa Tarihi	43
C. Araştırma Metodolojisi	47
D. Araştırma Sorusu.....	49

İKİNCİ BÖLÜM HÜKÜMET SİSTEMLERİ VE ANAYASAL VE SİYASİ GELİŞMELER

A. Hükümet Sistemleri.....	53
1. Parlamenter sistem.....	54
2. Başkanlık sistemi	56
3. Yarı başkanlık sistemi.....	57
4. Devlet başkanının rolü	58

B. Anayasal ve Siyasi Gelişmeler	60
1. Giriş.....	60
2. 1961 Anayasası Öncesi.....	61
a. Cumhuriyet dönemindeki anayasal gelişmeler	61
aa. Tek parti rejimi (1923–1946), hükümet sistemleri ve devlet başkanı	61
aaa. 1921 Anayasası.....	61
bbb. 1924 Anayasası.....	63
ccc. Devlet başkanı	64
ddd. Tek parti rejimi ve uygulanması.....	65
bb. Çok partili rejim	67
aaa. Hükümet başkanının yükselişi.....	69
3. 1961 Anayasası	71
a. Anayasanın özellikleri.....	72
b. Siyasi hayat ve Anayasa değişiklikleri	74
4. 1982 Anayasası	75
a. Askeri müdahaleye doğru.....	75
b. 1982 Anayasasının Özellikleri	77
c. Siyasi hayata dönüş	79
5. 2007 ve 2017 Anayasa değişiklikleri	80
a. 2007 Anayasa krizi ve bunun sonucunda ortaya çıkan değişiklikler	80
b. 2017 Anayasa değişikliği ve köklü değişiklikler	83
6. Sonuç	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İLKE VE UYGULAMADA DEVLET
BAŞKANININ SEÇİMİ

A. Giriş	89
B. Anayasal Çerçeve.....	91

1. Tarihsel arka plan	91
2. 1961 Anayasası	93
3. 1982 Anayasası	96
4. 2007 Anayasa değişikliği.....	98
5. 2017 Anayasa değişikliği.....	101
C. Sui Generis Aktör: Seçimlerde Ordunun Rolü	102
D. Dolaylı Seçimden Doğrudan Seçime	110
E. Türkiye Örneęi	119
F. Sonuç.....	128

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET BAŞKANININ YETKİLERİ

A. Giriş	131
B. Ölçme Yöntemleri Ve Devlet Başkanının Anayasal Yetkileri	133
1. Giriş.....	133
2. Başkanlık sistemi (presidentialism) ve parlamentarizm ve devlet başkanının konumunun Krouwel yöntemiyle ölçülmesi ..	134
3. Krouwel'in temel kriterleri ve Türkiye Cumhurbaşkanı	138
4. Devlet başkanının yetkilerini ölçme yöntemi.....	149
a. Metcalf'ın Shugart ve Carey metodunun geliştirilmiş versiyonu.....	153
b. Türkiye Cumhurbaşkanının yetkilerinin Metcalf'ın Shugart ve Carey yönteminin geliştirilmiş versiyonuyla ölçülmesi	156
aa. Yasama yetkileri.....	156
bb. Yasama dışı yetkiler.....	159
cc. 2017 Anayasa değişikliğiyle.....	163
aaa. Yasama yetkileri	163
bbb. Yasama dışı yetkiler	165
5. Sonuç.....	167

C. Hukuki Bağlamda Devlet Başkanının Anayasal Yetkileri.....	167
1. Giriş.....	167
2. 1961 Anayasası	168
a. Cumhurbaşkanının yasama organına ilişkin yetkileri	168
aa. Kanunların yayımlanması ve kanunların TBMM'ye geri gönderme yetkisi.....	168
bb. TBMM'yi olağanüstü toplantıya çağırma yetkisi	169
cc. Millet Meclisi seçimlerinin yenileme yetkisi.....	169
dd. İptal davası için Anayasa Mahkemesine başvurma yetkisi	170
ee. Cumhuriyet Senatosu üyelerinin seçimi	171
b. Cumhurbaşkanının yürütme organına ilişkin yetkileri.....	171
aa. Bakanlar Kurulunun Kuruluşu.....	171
bb. Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını TBMM adına temsil etmek ve Genelkurmay Başkanını atamak	172
cc. Gerekliğinde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek.....	172
dd. Af yetkisi	172
ee. Temsilcileri gönderme ve kabul etme yetkileri.....	173
ff. Milletlerarası antlaşmaları onaylama ve yayımlama yetkisi	173
gg. Milli Güvenlik Kuruluna başkanlık etme yetkisi.....	174
3. Cumhurbaşkanının yargı organına ilişkin yetkileri.....	174
4. 1982 Anayasası	175
a. Cumhurbaşkanının yasama organına ilişkin yetkileri.....	176
aa. TBMM'de açılış konuşmasını yapma	176
bb. TBMM'yi toplantıya çağırma yetkisi.....	176
cc. Kanunları yayımlama yetkisi.....	177
dd. Kanunları yeniden görüşülmek üzere TBMM'ye geri gönderme yetkisi.....	177
ee. Anayasa değişikliklerini ilişkin kanunları halkoymasına sunma.....	180

ff.	Anayasa Mahkemesine iptal davası açma yetkisi.....	181
gg.	TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar verme yetkisi	182
b.	Cumhurbaşkanının yürütme organına ilişkin yetkileri	183
aa.	Başbakanı atama ve istifasını kabul etme yetkisi.....	183
bb.	Diğer bakanları atama veya görevden alma yetkisi.....	184
cc.	Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etme veya onu toplantıya çağırma yetkisi....	185
dd.	Temsilcileri gönderme ve kabul etme yetkisi.....	185
ee.	Milletlerarası antlaşmaları onaylama ve yayımlama yetkisi	186
ff.	TBMM adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etme yetkisi.....	186
gg.	Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verme yetkisi	186
hh.	Genelkurmay Başkanını atama yetkisi.....	187
ii.	Milli Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırma ve ona başkanlık etme yetkisi	187
jj.	Sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan etme ve kanun hükmünde kararnameler çıkarma yetkisi.....	187
kk.	Kararnameleri imzalama yetkisi.....	189
ll.	Belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak yetkisi.....	189
mm.	Devlet Denetleme Kurulunun Başkan ve üyelerini atama ve ona talimat verme yetkisi.....	190
nn.	Yükseköğretim Kurulu üyelerini ve üniversite rektörlerini seçme yetkisi	190
oo.	Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma yetkisi.....	191
c.	Cumhurbaşkanının yargı organına ilişkin yetkileri.....	191
5.	2007 Anayasa değişikliği.....	193
6.	2017 Anayasa değişikliği.....	194

a. 2017 Anayasa değişikliği öncesi Cumhurbaşkanının sahip olduğu yetkiler	194
b. 2017 Anayasa değişikliği öncesi Cumhurbaşkanının sahip olduğu ve değişiklik geçiren yetkileri	195
c. 2017 Anayasa değişikliği sonrası Cumhurbaşkanının sahip olduğu yeni yetkiler.....	196
aa. Yürütme yetkisi	196
bb. Meclise mesaj verme yetkisi	196
cc. Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanları atama ve görevden alma yetkisi.....	197
dd. Üst kademe yöneticileri atama ve görevden alma yetkisi	197
ee. Milli güvenlik politikalarını belirleme ve gerekli önlemleri alma yetkisi	198
ff. TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerini yenileme yetkisi	198
gg. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma yetkisi.....	199
7. Sonuç.....	200
D. Sonuç.....	200

BEŞİNCİ BÖLÜM
UYGULAMADA DEVLET BAŞKANININ
ANAYASAL YETKİLERİNİ KULLANMASINI
ETKİLEYEN FAKTÖRLER

A. Giriş	203
B. Elitler ve Devlet Başkanlığı Makamı	204
1. Giriş.....	204
2. Tarihsel arka plan	206
3. Elitler ve 1961 ve 1982 Anayasaları.....	215
4. Devlet eliti olarak devlet başkanlığı makamı	219
5. Devlet elitinin değerleri, din ve devletçi devlet başkanı	223

6. Günümüze doğru	228
7. Sonuç	232
C. 1961 Anayasasının Yürürlükte Olduğu Dönem.....	234
1. Ordunun Türk siyasetine etkisi	234
a. Giriş.....	234
b. Devlet başkanının seçimi üzerindeki etkisi.....	236
c. Hükümet, Parlamento, devlet başkanı ve ordu arasındaki ilişkiler	236
d. Sonuç	239
2. Koalisyon hükümetlerinde devlet ve hükümet başkanlarının rolleri.....	240
a. Giriş.....	240
b. İlk koalisyon dönemi (1961–1965)	241
aa. Birinci koalisyon döneminde devlet başkanının rolü ...	244
c. İkinci koalisyon dönemi (1974–1979).....	246
aa. İkinci koalisyon döneminde devlet başkanının rolü.....	249
d. Üçüncü koalisyon dönemi (1993–2002).....	251
e. Sonuç	251
D. 1982 Anayasasının Yürürlükte Olduğu Dönemde Görev Yapan Cumhurbaşkanları	252
1. Giriş.....	252
2. Genelkurmay Başkanı Kenan Evren’in Cumhurbaşkanlığı Deneyimi	253
3. Başkanlık veya yarı başkanlık sistemi: Turgut Özal	258
4. Uzlaşma dönemi: Süleyman Demirel	264
5. Devletçi Cumhurbaşkanı: Ahmet Necdet Sezer.....	269
6. İlimli bir Cumhurbaşkanı: Abdullah Gül.....	272
7. Sonuç	274
E. Sonuç	275

ALTINCI BÖLÜM
İLKE VE UYGULAMADA DEVLET
BAŞKANININ SORUMLULUĞU VE
TARAFSIZLIĞI

A. Giriş	277
B. Devlet Başkanının Sorumluluğu	279
1. Giriş.....	279
2. Anayasal çerçeve: Devlet başkanının sorumluluğu	281
a. Devlet başkanının siyasi sorumluluğu	281
aa. 1961 Anayasası	283
bb. 1982 Anayasası	284
cc. 2007 Anayasa değişikliği	285
dd. 2017 Anayasa değişikliği	286
b. Devlet başkanının cezai sorumluluğu	289
aa. 1961 Anayasası	290
bb. 1982 Anayasası	290
cc. 2007 Anayasa değişikliği	292
dd. 2017 Anayasa değişikliği	292
c. Devlet başkanının hukuki sorumluluğu.....	294
aa. 2017 Anayasa değişikliği öncesi.....	295
aaa. Cumhurbaşkanının göreviyle ilgili eylem ve işlemlerinden dolayı hukuki sorumluluk.....	295
bbb. Cumhurbaşkanının kişisel eylem ve işlemlerinden dolayı hukuki sorumluluk.....	295
bb. 2017 Anayasa değişikliğinden sonra.....	296
d. Sosyal medyanın, medyanın, baskı gruplarının ve STK'ların rolü	296
3. Cumhurbaşkanın yetkileri ile sorumluluğu arasındaki denge.....	301
4. Sonuç	306
C. Devlet Başkanının Tarafsızlığı	306

1. Giriş.....	306
2. Anayasal çerçeve.....	309
a. 1961 Anayasası	309
b. 1982 Anayasası	311
c. 2007 Anayasa değişikliği.....	312
d. 2017 Anayasa değişikliği.....	314
3. Devlet başkanının tarafsızlığına ilişkin tartışma	315
4. Sonuç	323
D. Sonuç.....	324

YEDİNCİ BÖLÜM SONUÇ VE TAVSİYELER

A. Yürütme Organının Daha Verimli Çalışmasına Yardımcı Olma.....	328
B. Parlamenter Sistemde Cumhurbaşkanlığı Makamının Yeniden Dizayn Edilmesi	331
KAYNAKÇA.....	339